

Asia: Mainokseen sisältyvä viittaus tieteelliseen tutkimukseen

Annettu: 26.3.1997

Mainokseen sisältyvä pelkkä viittaus tutkimukseen ei merkinnyt sitä, että viittauksen kohde tällöin saatettaisiin yleisön saataviin. Pelkällä viittauksella ei ollut tekijänoikeudellista merkitystä. Tutkimuksen mittaustuloksia kuvaava graafinen esitys ei yltänyt teostasoon. Siten sen käyttäminen mainoksessa oli ollut mahdollista tekijänoikeuden estämättä.

Selostus asiasta

Helsingin poliisilaitos on 19.2.1997 päivätyllä kirjelmällään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, täyttääkö poliisilaitokselle tehdyssä tutkimuspyynnössä esiin tuotu asia rikoslain 49 luvun 1 §:ssä tarkoitetun tekijänoikeusrikoksen tunnusmerkistön.

Tutkimuspyynnön esittäjät (jäljempänä tutkijat) katsovat, että heidän tekemäänsä tutkimusta on referoitu harhaanjohtavasti erään luontaistuotevalmisteen markkinoinnin yhteydessä. Mainokseen on harhaanjohtavasti kopioitu tutkimuksen pohjalta laadittu tutkitun tuotteen myönteisiä vaikutuksia kolesteroliarvoille kuvaava kuvio. Tutkijoiden mukaan arvostetussa lääketieteellisessä julkaisussa julkaistua tutkimusselostusta on referoitu ja käytetty toistuvasti mainoksissa. Tutkimusselostus on ilmoitettu mainoksissa "lähteenä". Tutkijat katsovat, että mainoksista saa sellaisen käsityksen, että tutkijat olisivat tutkineet myös mainostettavan aineen.

Tutkijat katsovat, että heidän tutkimukseensa on viitattu toisen aineen markkinoinnin yhteydessä ilman heidän lupaansa ja että viittaukset tutkimukseen on esitetty hyvän tavan vastaisesti virheellisten asiatietojen yhteydessä. Tutkijat katsovat lisäksi, että heidän nimensä on saatettu julkisuuteen muussa yhteydessä kuin heidän tutkimansa tuotteen yhteydessä, mikä on ollut omiaan alentamaan heidän riippumattomina tiedemiehinä nauttimaansa arvostusta sekä loukannut heidän kunniaansa ja oikeuttansa omaan nimeensä.

Lausuntopyynnön liitteinä ovat poliisille osoitettu tutkimuspyyntö sekä kopiot lehtimainoksista. Tekijänoikeusneuvostolle on pyynnöstä toimitettu tutkimusseloste, johon tutkimuspyynnössä viitataan.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei sen toimivaltaan kuulu teon rikosoikeudellinen arviointi. Näytön arvioimista edellyttävien kysymysten ratkaiseminen kuuluu tuomioistuimen toimivaltaan.

Sen sijaan tekijänoikeusneuvosto katsoo tarpeelliseksi ottaa kantaa siihen, onko lausuntopyynnössä esitetyllä tutkimuksen käyttötavalla tekijänoikeudellista merkitystä.

Tekijänoikeus

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Kirjallisina teoksina suojataan sekä kaunokirjallisia että selittäviä kirjallisia esityksiä. Pykälän 2 momentin mukaan kirjallisena teoksena pidetään myös karttaa sekä muuta selittävää piirustusta.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että teos ylittää niin sanottuun teostasoon. Tällä tarkoitetaan sitä, että teoksen on oltava itsenäinen ja omaperäinen luomistyön tulos. Teostasovaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, kun teos on niin itsenäinen ja omaperäinen, että kenenkään muun kuin tekijän ei yleensä voitaisi olettaa päätyvän muodoltaan samanlaiseen lopputulokseen itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään. Tekijänoikeussuojan kannalta teoksen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä. Teostason arvioimiseksi ei laissa ole annettu säännöksiä, vaan arviointi tehdään yksittäistapauksissa harkinnan perusteella.

Teostasovaatimus vaihtelee teostyypeittäin. Esimerkiksi käyttötaiteen tuotteiden teostasovaatimus on varsin korkea, kun taas kirjallisten teosten teostasovaatimus on alhaisempi.

Tekijänoikeusneuvosto totesi lausunnossaan 1996:2, että lääketieteellisen oppikirjan kuvituksena olleiden käyrien ja mittaustulosten, vaikkakin ne oli esitetty piirroksina, ei voitu katsoa olevan sillä tavoin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne yltaisivät teostasoon.

Lomakkeet, luettelot ja kaavakkeet eivät yleensä ole niin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne yltaisivät teostasoon. Jos niissä kuitenkin on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, ne voivat saada lain 49 §:n mukaista luettelosuojaa jäljentämistä vastaan.

Sen selvittämiseksi, saako jokin tuote tekijänoikeussuojaa, kyseistä tuotetta on tarkasteltava kokonaisuutena. Myös teoksen osan on itsenäistä suojaa saadakseen yllettävä teostasoon. Jotta esimerkiksi teokseen sisältyvä kaavake, lomake tai luettelo voisi muusta teoksesta irrallaan saada tekijänoikeussuojaa, sen on myös erillisenä teoksen osana yllettävä teostasoon. Sen sijaan sellaisia teoksen osia, jotka eivät yllä teostasoon, saa tekijänoikeuden estämättä käyttää teosyhteydestään irrotettuna.

Tekijänoikeudella suojataan teoksen ilmaisumuotoa. Sen sijaan teoksen aihetta, aiheen käsittelyä ohjaavaa metodologiaa, teemaa, ideaa, periaatetta tai teokseen sisältyviä yksittäisiä tietoja ei suojata sellaisenaan, vaan uudenlaisessa ilmaisumuodossa ne ovat vapaasti käytettävissä. Tekijänoikeus suojaa esimerkiksi sellaista kirjallisen teoksen ilmaisumuotoa, jossa tekijän persoonallinen luomistyö ilmenee, muttei pelkästään teoksen aihetta tai aiheen käsittelyyn vaikuttavaa metodologiaa. Myös kirjallisessa teoksessa esitettyjen väittämien ja tietojen asiasisältö jää suojan ulkopuolelle.

Lopputuloksen vaatimalla työmäärällä tai sen edellyttämällä tiedoilla ei ole vaikutusta tekijänoikeussuojan syntymiseen.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin tekijänoikeuslain 2 luvussa mainituin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijä voi kuitenkin luovuttaa oikeutensa kokonaan tai osittain, myös oikeushenkilölle. Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat tekijänoikeuslain 27—29 §:ssä. Taloudelliset oikeutensa tekijä voi luovuttaa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi 3 §:n 3 momentin mukaan luopua vain, jos kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen. Tekijänoikeuslain 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Tieteellisen tutkimuksen käyttäminen lausuntopyynnön tapauksessa

Lausuntopyynnön liitteenä on kolme lehdessä julkaistua mainosta, joista kahdessa on teksti: "Lähde: A, B, C, D, E: X. The New England Journal of Medicine, 1995: vol. 333." Kolmannessa mainoksessa on edellä mainitun tekstin lisäksi kirjoitus steroleiden kolesterolia alentavasta vaikutuksesta. Kirjoituksen yhteydessä on edellä mainitussa lääketieteellisessä julkaisussa julkaistuun tutkijoiden tutkimustuloksista kertovaan raporttiin sisältynyt graafinen esitys. Kuvatekstinsä mukaan tämä graafinen esitys kuvaa tutkimuspyynnön poliisille esittäneiden tutkijoiden tekemän tutkimuksen tuloksia.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa lausuntopyynnöstä ilmenevän, ettei lausuntopyynnön kohteena olevissa mainoksissa mainostettava tuote ole ollut tutkijoiden tutkimuksen kohteena. Lisäksi tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei mainokseen sisältyvä pelkkä viittaus tutkimukseen merkitse sitä, että viittauksen kohde tällöin saatettaisiin yleisön saataviin.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei mainokseen sisältyvällä pelkällä viittauksella tutkijoiden tutkimukseen ole lausuntopyynnön tapauksessa tekijänoikeudellista merkitystä ja ettei viittauksella siten ole loukattu tutkijoiden tekijänoikeutta. Tekijänoikeusneuvosto ei voi toimivaltansa puitteissa kuitenkaan ottaa kantaa siihen, onko kyseisen maininnan käyttäminen lausuntopyynnön kohteena olevissa mainoksissa mahdollisesti jonkin muun lain mukaan kiellettyä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei lausuntopyynnön kohteena olevaan mainokseen sisältyvän graafisen esityksen, jossa tutkimuksen mittaustuloksia on esitetty graafisessa muodossa käyrinä, voida katsoa olevan sillä tavoin itsenäinen ja omaperäinen, että se ylittäisi teostasoon. Siten sen käyttäminen on ollut mahdollista tekijänoikeuden estämättä. Tekijänoikeusneuvosto ei voi kuitenkaan toimivaltansa puitteissa ottaa kantaa siihen, onko kyseisen kuvion käyttäminen lausuntopyynnön kohteena olevissa mainoksissa mahdollisesti jonkin muun lain mukaan kiellettyä.